

podkreślano potrzebę podejmowania badań nad tymi zagadnieniami w różnych wymiarach, gdyż przemiany zachodzące obecnie zakotwiczone są w przeszłości. Ponadto nowa jakość, jaką jest globalność transmisji danych sprawia, że mamy do czynienia z uniformizacją, wykształceniem się podgranicznego modelu zachowania się, mody, sposobów spędzania wolnego czasu. Należy, jak się wydaje, zachować wobec tego zjawiska dystans badawczy i starać się analizować potencjalne skutki tych zmian.

Podsumowania obrad dokonała prof. dr hab. Bożena Popiołek, która serdecznie podziękowała wszystkim za przybycie i wyraziła nadzieję, że ta uniwersytecka debata naukowa przyczyni się do pogłębienia badań nad zagadnieniem kobiecego i męskiego świata na przestrzeni epok. Stwierdziła, że ożywione dyskusje, również kulturalowe, jak i panująca na salach obrad atmosfera wskazują, iż podjęty temat jest ważny i potrzebny. Poruszone zagadnienia nie wyczerpały jednak wszystkich problemów związanych z zagadnieniem rodziny, zaprosiła więc na kolejną konferencję poświęconą tej tematyce, która pozwoli na podjęcie następnych istotnych problemów badawczych i naukowej dyskusji nad tym jednym z najistotniejszych środowisk człowieka, jakim była i pozostaje nadal rodzina. Planowana jest na październik 2016 r., a jej tematem będzie „Dom – rytmy codzienności”. Już teraz serdecznie zapraszamy.

Agnieszka Chłosta-Sikorska

Symposium naukowe: *Polskie reformy oświatowe w nurcie europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych*¹

DOI: 10.14746/bhw.2014.32.12

W dniu 17 września 2014 r. w Szczecinie odbyło się Symposium Naukowe historyków wychowania, zatytułowane „Polskie reformy oświatowe w nurcie europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych”. Symposium zostało zorganizowane w ramach XIX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, obradującego pod hasłem „Polska-Bałtyk-Europa” w dniach 17–21 września 2014 r. w Szczecinie. Obrady historyków wychowania odbywały się w Sali Rycerskiej i Sali Owalnej zabytkowego budynku Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie przy Wałach Chrobrego oraz w Zachodniopomorskim Kuratorium Oświaty, mieszczącym się w tym samym budynku. Warto zaznaczyć, że w symposium wzięli udział reprezentanci historii wychowania z wielu ośrodków akademickich Polski: Gdańska, Warszawy, Łodzi, Krakowa, Bydgoszczy, Poznania, Kielc, Torunia, Olsztyna oraz przedstawiciele Polskiego Towarzystwa Histo-

---

¹ Tekst ten został wysłany do „Przeglądu Historyczno-Oświatowego” i „Biuletynu Historii Wychowania”.

rycznego, uczestnicy XIX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Szczecinie, zaproszeni goście i doktoranci.

Symposium otworzyła dziekan Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego prof. dr hab. Barbara Kromolicka, która przywitała wszystkich uczestników spotkania. Następnie głos zabrał przewodniczący Towarzystwa Historii Edukacji prof. dr hab. Wiesław Jamrożek i w imieniu własnym oraz obecnych na sali przedstawiciele Zarządu Głównego THE (prof. zw. dr hab. Kaliny Bartnickiej, prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicza, dr. Ryszarda Ślęczki) wyraził radość ze spotkania i możliwości wymiany poglądów naukowych oraz zaprosił do aktywnego udziału w obradach.

Obrady plenarne rozpoczęła prof. zw. dr hab. Kalina Bartnicka, która przedstawiła opracowanie nt. „Oryginalność Komisji Edukacji Narodowej jako instytucji na tle europejskim”. Prof. K. Bartnicka przypomniała nie tylko okoliczności powstania tej instytucji, ale i zwróciła uwagę na jej walory, wyrażające się w oryginalności rozwiązań i roli w odnowie edukacyjno-kulturowej społeczeństwa polskiego. Następnym prelegentem był prof. zw. dr hab. Krzysztof Jakubiak, który wraz z prof. dr hab. Wiesławem Jamrożkiem przygotował wystąpienie na temat: „Dziejowe konteksty i kierunki reform szkolnych na ziemiach polskich (od schyłku I RP do II RP)”. Główną tezę wystąpienia było założenie, stwierdzające że podstawowym czynnikiem stymulującym reformy oświatowe w zaznaczonej cezurze czasowej była instytucja państwa. Obok przemian społeczno-politycznych i związanych z nim zmian w obrębie ideałów wychowawczych to państwo stało się czynnikiem sprawczym tworzenia administracji szkolnej, ustawodawstwa oraz rozwiązań ustrojowych.

Kolejny referat zaprezentowała prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz nt. „Kazimierza Twardowskiego rozważania o polskich reformach oświatowych”. Przedstawiając odniesienia twórcy Szkoły Lwowsko-Warszawskiej do reform, Autorka przypomniała przy okazji niezwykle aktualną myśl K. Twardowskiego. Wyraził on bowiem zdanie, stwierdzające, że nauka i oświata powinny być wolne od politycznych gier, gdyż zawsze padają jako pierwsze ofiarą negatywnych skutków waśni polityków. Dr Anna Królikowska przedstawiła opracowanie nt. „Kształcenie nauczycieli w reformach oświatowych. Od jezuickich seminariów nauczycielskich do uniwersytetów pedagogicznych”. Ramy czasowe oraz problematyka podjęta przez dr A. Królikowską były bardzo szerokie, obejmowały kwestię kształcenia nauczycieli od czasów jezuickich seminariów nauczycielskich z XVI wieku aż do okresu tworzenia wyższych uczelni pedagogicznych.

Prof. dr hab. Katarzyna Dormus zaprezentowała referat nt. „Wątek kształcenia dziewcząt w polskich reformach szkolnych (od końca XVIII w. do roku 1939)”. Główną myślą przewodnią tego wystąpienia było ukazanie braku dostosowania rozwiązań oświatowych do wzrastających aspiracji edukacyjnych kobiet i rosnących potrzeb społeczno-gospodarczych. Odmianę przyniósł dopiero okres II Rzeczypospolitej, w którym funkcjonująca wówczas szkoła żeńska uzyskała oficjalne równouprawnienie. Kolejnym prelegentem był dr Tomasz Maliszewski, który dokonał analizy problematyki „Skandynawskich inspiracji dla modernizacji polskiej edukacji dorosłych w II połowie XIX i XX wieku”. Autor podkreślił, że mimo iż Skandynawia nie była nigdy specjalnie wzorem dla polskich twórców oświatowych, to jednak wyjątkiem od tej reguły stała się edukacja dorosłych, a zwłaszcza

instytucje nauczycieli wędrownych, koncepcje kół samokształceniowych czy niezależne ruchy oświatowe. Następnie głos zabrała dr Beata Topij-Stępińska na temat „Wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży – mit czy rzeczywistość. Polskie reformy 1932 roku i 1999 roku”. Po przedstawieniu głównych założeń reformy z 1932 i 1999 r. prelegentka podzieliła się z zebranymi konkluzją, że mimo starań reformatorów, każda z nich miała charakter deklaracyjny w zakresie wyrównania szans edukacyjnych, ponieważ nie zdołała zlikwidować zjawiska nierówności edukacyjnych młodzieży.

Przedmiotem kolejnego wystąpienia były „Narodziny i rozwój polskiej pedagogiki specjalnej – inspiracje i konteksty”, które przedstawił dr Tomasz Fetzki. Prelegent zwrócił uwagę nie tylko na brak satysfakcjonującego w literaturze przedmiotu opracowania dorobku pedagogiki specjalnej, ale również na niedostatek syntez naukowych, poświęconych osobom związanym z tą dyscypliną naukową. Głos dr. T. Fetzkiego można więc potraktować jako cenny postulat badawczy. Obrady plenarne zamykało wystąpienie prof. Stefanii Walasek, która przedmiotem swoich rozważań uczyniła „Budownictwo szkół elementarnych (ludowych) w Królestwie Polskim i Galicji na łamach czasopism przełomu XIX i XX w.”. Jak słusznie prelegentka zauważyła, to rozwiązania budowlane i związane z nimi kwestie bezpieczeństwa czy higieny były rozstrzygające dla reform szkolnych w omawianym czasie historycznym.

Po zakończeniu części plenarnej i krótkiej przerwie rozpoczęły się obrady w dwóch sekcjach. Sekcji pierwszej przewodniczyli: prof. zw. dr hab. Krzysztof Jakubiak i dr Joanna Falkowska a sekcji drugiej: prof. dr hab. Katarzyna Dormus i dr Ryszard Ślęczka. Łącznie swoje wystąpienia zaprezentowało osiemnastu prelegentów. Dyskusje toczyły się w obrębie sześciu obszarów: reformy edukacyjne na ziemiach polskich, ich kierunki, uwarunkowania i inspiracje; rozwój i przemiany oświaty polskiej w I Rzeczypospolitej; przemiany edukacji na ziemiach polskich w XIX i na początku XX w.; koncepcje reform oświatowych w II Rzeczypospolitej; reformy edukacyjne w Polsce Ludowej; przemiany oświaty w III Rzeczypospolitej.

Obrady w sekcji pierwszej, poświęconej reformom oświatowym od czasów średniowiecza po XIX w. rozpoczął dr Krzysztof Ratajczak wystąpieniem nt. „Reformy oświatowe w Polsce późnego średniowiecza na tle europejskim (aspekt prawny)”, w którym dokonał analizy treści różnych aktów normatywnych, poczynając od kanonów soborowych, poprzez statuty synodalne, bulle papieskie, akty kapituł generalnych i prowincjonalnych zakonów, a skończywszy na dokumentach królewskich i miejskich, które zmieniały rzeczywistość szkolną na ziemiach monarchii Piastów i Jagiellonów. Dr Alicja Zagrodzka wygłosiła referat nt. „Obecność wczesnorenansowej teorii pedagogicznej Pietra Paola Vergeria Starszego w Polsce XV wieku”. Tytułowy bohater wystąpienia był jednym z pierwszych pedagogów Renesansu, a jego główne dzieło, *De ingenius moribus et liberalibus studiis adolescentiae*, napisane ok. 1402 r., stało się jednym z najważniejszych i najbardziej znanych w renesansowej Europie traktatów pedagogicznych. Dr Jan Ryś wygłosił wystąpienie nt. „Elementy postępowej pedagogiki europejskiej w polskim szkolnictwie XVI–XVII w., w którym wskazał na reformy organizacyjne, programowe i dydaktyczne, a zwłaszcza na pojawienie się w Niemczech „ruchu dydaktycznego”, którego celem było opracowanie uniwersalnej metody nauczania, wprowadzenie wiedzy użytecznej

i praktycznej. Upowszechnienie nowoczesnych rozwiązań edukacyjnych dokonało się również w Polsce zwłaszcza w szkolnictwie różnowierczym.

Prof. dr hab. Kazimierz Puchowski miał wystąpienie nt. „Reforma szkolna Konarskiego. Postulat reinterpretacji”, w którym stwierdził, że tytułowa reforma w polskiej historiografii prezentowana jest jako ważny etap rozwoju oświaty, zakończony powstaniem i działalnością Komisji Edukacji Narodowej. Jednak Autor podważył szereg stereotypów związanych z reformą pijarów i wysunął postulat nowego źródłowego opracowania działalności edukacyjnej Stanisława Konarskiego. Dr Michał Nowicki przygotował wystąpienie nt. „Przekształcenia szkolnictwa średniego Poznania w XVIII w. i ich uwarunkowania”, w którym skupił się na reformie programowej dwóch poznańskich placówek szkolnych o charakterze średnim: Kolegium Jezuitów w Poznaniu oraz Akademii Lubrańskiego, wykorzystujących europejskie i polskie osiągnięcia edukacyjne. Dr hab. Agnieszka Wałęga wygłosiła referat nt. „Nauczyciele wobec projektów reform oświatowych w Galicji (w świetle »Szkoly«)”. Analizując najstarsze polskie czasopismo pedagogiczne, którym była „Szkola” (organ Towarzystwa Pedagogicznego), Autorka stwierdziła, że służyło ono pogłębianiu wiedzy oraz wymianie poglądów, zwłaszcza w okresie zaborów dążyło do zjednoczenia i aktywizacji nauczycieli. Wśród redaktorów pisma znalazło się wielu zasłużonych dla galicyjskiej oświaty pedagogów i działaczy oświatowych: Karol Maszkowski, Bronisław Trzaskowski, Stanisław Sobieski, Zygmunt Samolewicz, bracia Bolesław i Mieczysław Baranowscy, którzy byli zainteresowani projektami reform oświatowych w Galicji.

Prof. dr hab. Andrzej Szmyt przedstawił problematykę „Podstaw prawnych funkcjonowania polskiego szkolnictwa na obszarze zaboru rosyjskiego w latach 1803–1833”. Autor wskazał na podstawowe akty prawne normujące stan szkolnictwa w Wileńskim Okręgu Naukowym, do których zaliczył: Tymczasowe Przepisy Oświecenia Publicznego w Rosji z 24.01.1803 r.; Ukaz o Odnowieniu Uniwersytetu z 4.04.1803 r.; Ustawy Uniwersytetu Wileńskiego i szkół jego okręgu z 18.05.1803 r.; Ustawę o Naukowych Zakładach Podporządkowanych Uniwersytetom z 5.11.1804 r.; reskrypty carskie dotyczące powołania szkół gubernialnych, Ustawę o Szkołach Parafialnych z 1807 r. i inne. Dr Joanna Falkowska zabrała głos nt. „Anastazji z Jełowickich Dzieduszyckiej (1842–1890) propozycje reform kształcenia kobiet”. Autorka ukazała projekt reform kształcenia kobiet w ujęciu nauczycielki, publicystki, propagatorki oświaty kobiet – Anastazji z Jełowickich Dzieduszyckiej, która pisała o edukacji kobiet oraz ich miejscu i roli w życiu społecznym.

Dr Monika Nawrot-Borowska przygotowała wystąpienie nt. „Reformy w kształceniu bon dla potrzeb edukacji domowej i ogródków dziecięcych na terenie ziem polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku”. Autorka stwierdziła, że wobec nasilającej się krytyki bon cudzoziemek, powszechne stawały się postulaty zatrudniania bon Polek. Ukazała koncepcje kształcenia i kanon wymagań wobec bon oraz organizację i działalność prywatnych kursów i ogródków freblowskich, przy których nauczano przyszłe bony Polki.

Obrady w sekcji drugiej, poświęconej reformom edukacji w XX i na początku XXI w. zainicjowała dr hab. Elżbieta Magiera wystąpieniem pt. „Reformy szkolnictwa zawodowego w Drugiej Rzeczypospolitej w kontekście kształcenia i wychowania spółdzielcze-

go”. Przedstawiając oświatowe rozwiązania ustrojowe w okresie międzywojennym, wskazała jednocześnie na trudne do przecenienia osiągnięcia w zakresie szkolnictwa zawodowego, a szczególnie włączenia w proces edukacji kształcenia i wychowania społecznego. Kolejną prelegentką była mgr Dorota Grabowska, która przedstawiła referat zatytułowany: „»Przegląd Pedagogiczny« okresu II Rzeczypospolitej wobec projektów reform kształcenia nauczycieli”. Referentka skoncentrowała się na ukazaniu roli „Przeglądu Pedagogicznego” w kreowaniu i inicjowaniu reform kształcenia nauczycieli w okresie międzywojennym.

Następnie głos zabrał prof. dr hab. Witold Chmielewski, przybliżając uczestnikom sympozjum mało dotychczas rozpoznane badawczo zagadnienie dotyczące „Koncepcji reform edukacyjnych polskich władz oświatowych na uchodźstwie”. Prof. W. Chmielewski przedstawił nie tylko kierunki działań władz oświatowych na uchodźstwie, główne postulaty w zakresie szkolnictwa, ale i konkretne projekty odnoszące się do odbudowy oświaty polskiej po zakończeniu wojny. W kolejności wystąpiła dr hab. Joanna Król ze swoim referatem zatytułowanym: „Założenia społeczno-polityczne reformy oświatowej z 1948 roku i jej realizacja”. Prelegentka położyła nacisk nie tyle na dokładne omówienie postulatów reformy, ile na jej uwikłanie polityczne i skutki społeczne. Przypomniała, że reforma z 1948 r. była przede wszystkim reformą polityczną, a jej celem było dokonanie planowanej zmiany społecznej.

Dr Elżbieta Gorloff dokonała analizy „Reform systemu kształcenia nauczycieli w Polsce w drugiej połowie XX wieku”, które były sterowane i wdrażane zgodnie z polityką oświatową Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a wszelkie decyzje związane z reformowaniem systemu kształcenia nauczycieli zapadały podczas plenów partyjnych, wyznaczanych przez kolejne Zjazdy PZPR. Dr Edyta Głowacka-Sobiech wygłosiła referat zatytułowany „Szkolna narracja historyczna w polskich podręcznikach przeznaczonych do nauczania historii w gimnazjum w świetle reformy z 1999 roku (z późniejszymi zmianami)”, w którym dokonała opisu i analizy miejsca oraz roli kobiet i mężczyzn w programach i podręcznikach historii. Stwierdziła, że reforma edukacji z 1999 przyniosła pewne zmiany w sposobach konstruowania szkolnej narracji historycznej, zwłaszcza dla szkoły podstawowej i ponadgimnazjalnej. Natomiast historia jako przedmiot nauczania w gimnazjum potraktowana została przez autorów reformy odmiennie i nadal pełni ona funkcję historii erudycyjnej.

Dr Barbara Surma przygotowała wystąpienie nt. „Recepcja poglądów pedagogicznych Marii Montessori w Polsce po roku 1989 w nurcie przemian społeczno-ekonomicznych”, w którym zaznaczyła, że dopiero po 1989 r. reformy oświaty umożliwiły teoretyczną i praktyczną recepcję systemu pedagogicznego Marii Montessori. Ukazała stan aplikacji systemu pedagogicznego Marii Montessori w polskiej teorii pedagogicznej i polskich placówkach oświatowych w kontekście reform oraz przemian społeczno-kulturowych.

Dr hab. Lidia Burzyńska-Wentland wygłosiła referat nt. „Europejski wymiar szkolnictwa dla mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce”, które – jak zaznaczyła – po 1989 roku reguluje ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 oraz rozporządzenia ministra edukacji narodowej, określające kwestie związane z podtrzymywaniem tożsamości narodowej, etnicznej, religijnej oraz językowej. Prelegentka stwierdziła, że zagadnienie kształ-

cenia uczniów o niepolskich korzeniach w Polsce wpisuje się w priorytety edukacyjne Unii Europejskiej i jej cele strategiczne.

Na zakończenie dr Ryszard Ślęczka zaprezentował zagadnienie nt. „Polskie reformy oświatowych w nurcie europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych”, w którym wskazał na trzy zasadnicze etapy przemian oświatowych: okres międzywojenny, w którym reforma przeprowadzona przez Janusza Jędrzejewicza zamknęła etap unifikacji szkolnictwa; lata 1945–1991, w których na szkolnictwie polskim piętno odcisnął przyjęty przez Europę jałtański porządek polityczny oraz okres po transformacji ustrojowej, w którym nastąpiła decentralizacja systemu oświaty.

Podsumowując, można stwierdzić, że ogólnopolskie spotkanie historyków edukacji było wartościowym poznawczo i naukowo przedsięwzięciem, które miało na celu wymianę poglądów, stanowisk i doświadczeń badawczych związanych z dziejami polskich reform oświatowych w odniesieniu do europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych.

Joanna Król
Elżbieta Magiera

Konferencja międzynarodowa: *Koncepcja Planu Daltońskiego* w edukacji elementarnej – wiedza i praktyka, 19 listopada 2014 roku

DOI: 10.14746/bhw.2014.32.13

„Daltoński Plan Laboratoryjny” autorstwa amerykańskiej nauczycielki Helen Parkhurst, wprowadzony we wrześniu 1919 r. w bezklasowej szkole dla chłopców „kalek” w Berkshire, a następnie w lutym 1920 r. w szkole średniej w Dalton, zmierzał do całkowitej reorganizacji życia szkolnego. Autorka, na pierwszych stronach książki *Wychowanie według planu daltońskiego* napisała: *Myślą mą było zastąpienie uciążliwej maszynerji, będącej obecnie w użyciu, przez prostą przebudowę procedury szkolnej, dzięki której uczniowie cieszyliby się większą swobodą oraz zyskaliby otoczenie lepiej przystosowane do różnych działów nauki, gdzie każdy instruktor byłby specjalistą swego przedmiotu [...] pragnęłam wyrównać indywidualne trudności uczniów i dać taką samą możliwość czynienia postępów zarówno powolnemu, jak i bystremu dziecku*². Celem planu daltońskiego było i jest stworzenie takich warunków pracy, by szkoła funkcjonowała jako zorganizowana społeczność. Istotnym elementem edukacji są warunki, w jakich uczniowie żyją i pracują. Są one głównymi czynnikami ich otoczenia, które sprzyja i daje możliwość zarówno duchowego, jak i umysłowego rozwijania się³.

---

² H. Parkhurst, *Wykształcenie według planu daltońskiego*, Lwów-Warszawa 1928, s. 11.

³ *Ibidem*, s. 25-26.